

Van de e-mail cirkel geplukt

Hieronder een greep van de berichten en reacties uit de periode september - december:

Jeroen Bredenbeek

'Zwervende' Koraaljuffer

Peter de Boer
Karin Uilhoorn
Herman Hazelhorst
Alex Huizinga
René Manger

Aansturing project:
Robert Ketelaar, Evert Ruiter

Planning
Vangen en markeren: week 31 en 32 2002
Onderzoek op locatie: week 36 – 39 2002
Onderzoek Woldlakebosch en Venbosch: week 36 – 39 2002
Onderzoek op locatie en overwinteringsgebied: week 45 – 46 2002
Idem vervolgonderzoek: week 49 – 50 2002
Idem vervolgonderzoek: week 4 2003
Idem vervolgonderzoek: week 7 2003
Onderzoek naar ontwaakte exemplaren: vanaf week 11
Onderzoek op voortplantingslocaties: vanaf week 17 t/m week 20

Evert Ruiter

Koraaljuffer CERITENE bij Den Haag gezien (24 sept. N 02:40)

DEN HAAG (ZUID-HOLLAND)

Ik kreeg begin september foto's te zien van een mannetje koraaljuffer CERITENE die gefotografeerd was op 29 en 30 augustus 2002 in de heemtuin "Loosduinen" in de buurt van Den Haag. De waarneming is gedaan door de heer Van Assem. Dit is een waarneming ver buiten het normale verspreidingsgebied. Waarnemingen van zwervers van koraaljuffer zijn schaars in Nederland. Het is echter wel

Bruine winterjuffer

logisch te veronderstellen dat de koraaljuffer over een redelijk goed ontwikkeld verspreidingsvermogen beschikt omdat hij in natuurontwikkelingsgebieden met kwel (met name in de zuidelijke helft van Nederland) redelijk snel opduikt. Desalniettemin is deze waarneming erg bijzonder.

Robert Ketelaar

Reactie op eerdere bijdrage: Koraaljuffer CERITENE in Den Haag (16 okt. N 02:41)

Toen ik de mail van Robert Ketelaar over de Haagse Koraaljuffer las (N 02:41), vroeg ik me af of het niet waarschijnlijker is dat dit dier als larve is aangevoerd met water- moerasplanten voor in deze heemtuin? Er zijn ook heemtuinen en botanische tuinen in Nederland waar meerdere niet ter plaatse thuislozende amfibieën en reptielen voorkomen. Deels zijn deze bewust uitgezet, maar het is ook denkbaar dat eitjes en larven zonder opzet daar terecht zijn gekomen. In de voorlopige libellenatlas staat volgens mij (ik heb het boekje hier niet bij de hand) ook een bijzondere vondst in een Noord-Hollandse heemtuin vermeld, waarvan aangenomen wordt dat de betreffende soort met

plantmateriaal is aangevoerd.

Jeroen van Delft

Bruine winterjuffer: populatie ? (24 sept. N 02:40)

KOUDEKERK aan de RIJN (REGIO LEIDEN, ZUID-HOLLAND)

Na vorige maand al een mannetje te hebben gevonden, trof Eus van der Burg op maandag 23 september wederom een Bruine winterjuffer SYMPFUSC aan in Koudekerk aan den Rijn, Zuid-Holland, ditmaal een vrouwtje. De vindplaats is de voormalige zuivering naast het zwembad van Koudekerk. Nog fraaier waren de resultaten van dinsdag 24 september, toen maar liefst 6 vrouwtjes en een mannetje, allemaal vers, werden gevonden op deze plek. Zwervers? Dat lijkt onwaarschijnlijk, hoewel niet kan worden uitgesloten dat de soort (bijvoorbeeld) de Rijn heeft gevolgd vanuit Katwijk via Oegstgeest, met daar ook recente waarnemingen.

Eus van der Burg, pers.med. Remco Hofland

Bruine winterjuffer (16 okt. N 02:41)

KATWIJK aan de RIJN (REGIO LEIDEN, ZUID-HOLLAND)

Na twee eerdere waarnemingen van Bruine winterjuffer SYMPFUSC in de bebouwde kom van Katwijk deze nazomer, vond ik 28 september opnieuw een exemplaar, ditmaal op een tuinstoel in mijn achtertuin in Katwijk aan den Rijn.

Casper Zuyderduyn

Bruine winterjuffer (19 nov. N 02:46)

GOUDA, ZUID-HOLLAND

Op 11 oktober j.l. vond ik tot mijn grote verbazing in onze achtertuin in Gouda, Zuid-Holland (laagveen! polders!) een mannetje Bruine winterjuffer (SYMPFUSC). Wel vijf keer gecheckt of het geen Noordse was (dat zijn toch momenteel immers de winterjuffers die je in het laagveen gaat zoeken) maar helaas. Toch een bizarre waarneming. Ongeveer twee weken daarvoor was het ook al raak, toen vond ik in diezelfde achtertuin een Zwervende pantserjuffer vrouw (LESTBARB).

Antoine van der Heijden

Ook verse Zwervende heidelibellen (SYMPFONS) op

Goeree (15 sept. N 02:39)

GOEREE (ZUID-HOLLAND)

Tijdens een kort veldbezoek op 30 augustus (2002) aan het Ijsbaantje nabij Ouddorp op Goeree (Zuid-Holland) trof ik een aantal zeer verse zwervende heidelibellen aan. Een paar dieren konden nog vrijwel niet vliegen. Dit is het inmiddels de vierde achtereenvolgende jaar waarin er op deze locatie actieve voortplanting van deze soort is vastgesteld. We waren helaas niet in de gelegenheid een goede indruk van de aantallen te krijgen, maar ik vermoed dat het weer om behoorlijke aantallen gaat. Begin september 1999 trof ik hier

Predatie van libellen

tussen de 500 en 1000 aan. Overigens is deze locatie wel vrijwel helemaal overgroeid met waterplanten. Verder trof ik alleen al aan de zuidrand van de ijsbaan acht Tengere pantserjuffers (LESTVIRE) hetgeen sterk doet vermoeden dat er veel meer dieren aanwezig waren. Het lijkt er sterk op dat deze soort hier vaste voet aan de grond heeft gezet. Is er iemand die op deze locatie net uitgeslopen exemplaren van deze soort heeft gezien?

Kees Mostert

Van het zwerversfront (5 sept. N 02:38)

EGMOND AAN ZEE (NOORD-HOLLAND)

Op 18 augustus werden 2 verse Zwervende heidelibellen (SYMPFONS) bij een duinmeertje (Gravedal) ten noorden van Egmond aan zee waargenomen. Dit betekent dat nu ook het Noord-Hollands Duinreservaat de soort als zeker voortplantend kan aanmerken. Ook op 3 en 4 september werden in totaal 7 verse exemplaren en 13 larvehuidjes op deze plek gevonden. Tevens zag ik op 3 september op mijn vlinderroute een vers exemplaar (in de duinen ter hoogte van Egmond Binnen).

Jetta Verhoef & Arnold Wijker

Reactie 9 (15 sept. N 02:39)

Vandaag ontving ik de NVL Nieuwsbrief, en heb met belangstelling de e-mail gelezen over de predatie van libellen. Al lezende kwam ik tot een m.i. plausibele verklaring, mede op grond van enkele van de reacties, m.n. 1 (Torenvalk vangt libellen red.), 4 (Torenvalk, Boomvalk eksters red.), 5 (plek met honderden vleugels Viervlek red.).

In de e-mail "Vraag 3" is geen sprake van net uitgesloten libellen, en er staat ook niet vermeld dat de plaats dicht bij water is gelegen, hoewel "vochtig". Opvallend is dat de vleugels op de kale grond liggen, tussen de twee plekken "verspreid slechts enkele vleugeltjes". Ook in reactie 5 is sprake van "open grond". Ik denk dat dit essentieel is, zulke plekken worden namelijk veelal bezocht door jagende Libelluliden, m.n. Orthetrum en ook Sympetrum, van Libellula ben ik niet zeker. Na een korte vlucht keren ze dan weer naar zo'n plek terug, soms is dit een asfaltweg (mijn eigenwaarnemingen in Turkije, Onychogomphus forcipatus doet dit ook).

Jagende libellen zijn alert, en zullen een muis of ekster echt wel in de gaten hebben, maar een echte grondjager als de torenvalk wellicht niet. De torenvalk heeft nog een voordeel, ze kan muizen opsporen doordat de urine van deze

Groene glazenmaker

zoogdierjes ultraviolet licht uitstraalt. Misschien produceert de reflectie van zonlicht op de libellenvleugels, of de breking ervan, ook UV, waardoor een torenvalk de (vaak weer terugkerende) libel goed in het oog kan houden en vervolgens na een duikvlucht vangen.

Misschien loont het de moeite eens in het seizoen vanaf een afstandje de "oeverwaluwand" te observeren, ik ben benieuwd of er inderdaad torenvalken op deze manier op libellen jagen.

Gert Jan van Pelt

Reactie 10 (5 sept. N 02:38)

"Eettafel" van libellenvleugels

Bij nader inzien is de eettafel in de Morvan wellicht toch van een vogel. Ik had er met Rob Geraeds over; helemaal over het hoofd gezien; waarschijnlijk is het van een grote gele kwikstaart. Langs de Roer zag hij ze (grote gele en witte) ook regelmatig jagen op insecten; het lijkt mij inderdaad een goede verklaring.

Rob Brinkhof

Groene glazenmaker (AESHVIRI) doet het slecht (5 sept. N 02:38)

WEERRIBBEN (OVERIJSSSEL)

Op 17 augustus werd er door Libellenwerkgroep Overijssel een simultaanstelling van Groene glazenmakers (AESHVIRI) gehouden in De Weerribben. Verdeeld in twee groepen werden (bij tropische temperaturen) de beste

krabbescheerlocaties onderzocht. De directe aanleiding daartoe was het feit dat er in 2001 zeer weinig exemplaren waren gesignaleerd. Er is krabbescheer in ruime mate aanwezig, maar de daarbij behorende aantallen groene glazenmakers blijven achterwege. Op 17 augustus werd wederom vastgesteld dat het aantal Groene glazenmakers bedroevend laag ligt. In het totaal werden er slechts 20 mannetjes en 5 vrouwtjes gezien. Verder werd een keer 2 maal eiafzet geconstateerd en werden er 5 larvenhuidjes gevonden. In vergelijking met het aangrenzende De Wieden en goede locaties in Groningen en Friesland gaat het hier om een zeer lage score. Over de mogelijke oorzaken bestaan wel ideeën, maar nader onderzoek zal moeten uitwijzen waarom de groene glazenmaker zo sterk achterblijft bij de zich uitbreidende krabbescheer in een laagveengebied wat een zeer grote populatie zou moeten kunnen herbergen.

Ander nieuws uit de Weerribben

Zowel in 2000 als in 2001 werd er in dit laagveengebied de venglazenmaker (AESHJUNC) waargenomen. In beide gevallen slechts 1 exemplaar. Aangenomen werd dat het om zwervers ging. Tijdens de groene glazenmaker expeditie (17/8) werden meerdere venglazenmakers gezien. Op 30 augustus troffen Karin Uilhoorn, Peter de Boer, Wietse van Kammen en ondergetekende een eiafzettend vrouwtje in het Venebosch. Plaats: het slootje (met krabbescheer en kleine lisdodde) waar Gerben Mensink in 1999 voor het eerst gevlekte glanslibellen (SOMAFLAV) vond. De venglazenmaker blijkt zich dus voort te planten in het laagveen! Met uitzondering van Noordse glazenmaker (AESHSUBA) komen alle inheemse glazenmakers in De Weerribben voor. Tijdens dezelfde excursie (30/8) werden er in het Woldlakebos 2 tengere pantserjuffers (LESTVIRE) gevonden. Dat brengt de soortenlijst voor De Weerribben op 39. Een respectabel aantal.

Bandheidelibel (SYMPPEDE) Continuïng story

Na de vondst van een nieuwe populatie ten Zuidwesten van Dalfsen, was het op 2 en 3 september weer bingo! In maar liefst 7 km. hokken tussen Lichtmis en Nieuwleusen (Noord Overijssel) werd een populatie van zeker 50 exemplaren (waaronder tandems en eiafzettende exemplaren) gevonden door Vincent Martens uit Dalfsen. De dieren zaten wederom langs pietluttige kwelslootjes in saai agrarisch land. De pers (Zwolse Courant, Vechtdal editie) besteedde op 28 augustus ruime aandacht (met foto) aan de vondst bij Dalfsen.

Oproep

Beekoeverlibel (ORTHCOER) op de Lemelerberg

Op 1 september vond ik bij 'de bronnetjes' (een plaats met uitdrendend drangwater op de zuidhelling van de Lemelerberg) een dode en totaal verdroogde oeverlibel. Het betrof een mannetje (zonder kop). Wat meteen opviel was de geringe grootte, het smalle achterlijf en de okergele pterostigmas's. De blauwe berijping was behoorlijk versleten, maar ook op het borststuk was nog enigszins berijping te zien. Nadere determinatie van vleugelcellen etc. wees uit de het een beekoeverlibel (ORTHCOER) betrof.

De Lemeler- en Archemerberg (Landschap Overijssel) zijn dit jaar grondig geïnventariseerd op broedvogels, reptielen, amfibieën, dagvlinders, sprinkhanen, krekels en libellen. Zeker 4 libellendeskundigen hebben het gebied uitgekamd. De

SUBA versus JUNC

beekoeverlibel werd niet aangetroffen. Het gevonden exemplaar heeft ongetwijfeld betrekking op een zwerver die ter plaatse is gestorven. Het is niet ondenkbeeldig dat bij goed

